

WORSTELLEN AAN DE RAND VAN EUROPA

Eva Wiessing & Conny Keessen

*Worstelen aan de
rand van Europa*

Lebowski Publishers, Amsterdam 2016

© Eva Wiessing en Conny Keessen, 2016
© Lebowski Publishers, Amsterdam 2016
© Spotprenten: Panos Maragos
Omslagontwerp: Pankra
Auteursfoto: © Bart Kamphuis
Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 3165 4
ISBN 978 90 488 3166 1
NUR 740

www.lebowskipublishers.nl
www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Proloog	7
Grexit-blufpoker	11
Het gevecht om de cijfers	47
Ruk naar links én rechts	71
Op jacht naar belastinggeld	97
Snijden in de zorg	117
Steenrijk in de crisis	135
De buitengrens van Europa	155
De verloren generatie	175
Tijdlijn	189
Noten	196
Dankwoord	207

Proloog

Eind 2009 werden we in Europa wakker uit een zoete droom. Eén munt voor ons allen had ons acht jaar lang stabiliteit gebracht en in de zuidelijke landen voor een ongekende welvaart gezorgd. Maar de financiële crisis sloeg grote gaten in de nationale begrotingen van vrijwel alle eurolanden. Aan de rand van Europa begon het bouwwerk zelfs stevig te kraken. In Griekenland kwam de economie piepend tot stilstand.

De bodem van de Griekse schatkist kwam al snel in zicht en de regering moest toegeven dat ze jarenlang gesjoemeld had met de statistische cijfers over de eigen staatsfinanciën. De staatsschuld bleek in werkelijkheid veel hoger dan gedacht. De financiële markten werden onrustig. Banken en investeerders trokken zich terug en Griekenland kon met geen mogelijkheid nieuwe leningen afsluiten. Wat nu? Griekenland dreigde failliet te gaan en andere eurolanden mee te sleuren in haar val. De eurocrisis was begonnen.

In januari 2010 maakten wij, economieverslaggever Eva Wiesing en radiocorrespondent Conny Keessen, onze eerste reportages over de Griekse crisis voor het *NOS Journaal*. In de jaren die volgden zou Eva vele malen naar Athene reizen, waar Conny al twintig jaar woonde en werkte. Griekenland kreeg gigantische noodleningen van de overige eurolanden en van het Internationaal Monetair Fonds. In ruil daarvoor beloofde de Griekse overheid de eigen financiën op orde te brengen. Maar de economische recessie werd dieper en dieper. Miljoenen Grieken zagen hun leven dramatisch veranderen.

Samen gingen we op zoek naar de verhalen achter de Griekse crisis. We bezochten de massademonstraties op het Syntagma plein en interviewden talloze specialisten, politici en topambtenaren. Maar de ontmoetingen die de meeste indruk op ons maakten waren die met de gewone Grieken: een schoonmaakster die zich met hand en tand verzette tegen haar ontslag of een gepensioneerde arts die zijn armlastige patiënten niet alleen gratis behandelt, maar ook nog geld meegeeft voor de bus naar huis. We spraken met radicale activisten van links én rechts die bereid waren om letterlijk de wapens op te nemen en interviewden bevlogene Grieken die werkelijk het verschil wilden maken, maar stukliepen op de gevestigde belangen. De kersverse directeur van het Griekse Bureau voor de Statistiek kreeg een proces aan zijn broek toen onder zijn leiding de Griekse staatsschuld naar boven werd bijgesteld. Het betekende dat Griekenland nóg meer moest bezuinigen. Hij dreigt nog altijd levenslang te krijgen wegens hoogverraad. ‘Dit is Griekenland, hier kan alles gebeuren,’ zei Conny regelmatig als Eva zich weer eens verbaasde. Het kon inderdaad altijd nóg absurder.

Vijf jaar na onze eerste reportages, in januari 2015, kwam de links-radicalen partij Syriza aan de macht. Onder leiding van de jonge, charismatische premier Alexis Tsipras en de flamboyante minister van Financiën Yanis Varoufakis, stond Griekenland op tegen zijn schuldeisers. Veel mensen geloofden oprecht dat de ergste crisis voorbij zou zijn. Zo’n zinderende sfeer van hoop en verwachting hadden we in Griekenland nog niet eerder ervaren.

Aangemoedigd door miljoenen zwaar gefrustreerde Griekse kiezers gingen Tsipras en Varoufakis voluit de confrontatie aan met Brussel. De eerste zeven maanden van 2015 zouden buitengewoon spannend worden. Zou Griekenland in de eurozone blijven en in de Europese Unie? En hoe moest dat met de enorme schuld waaronder het land gebukt ging? Dat was het moment dat we besloten om een boek te schrijven over de mensen achter de Griekse crisis en de fundamentele problemen van Griekenland.

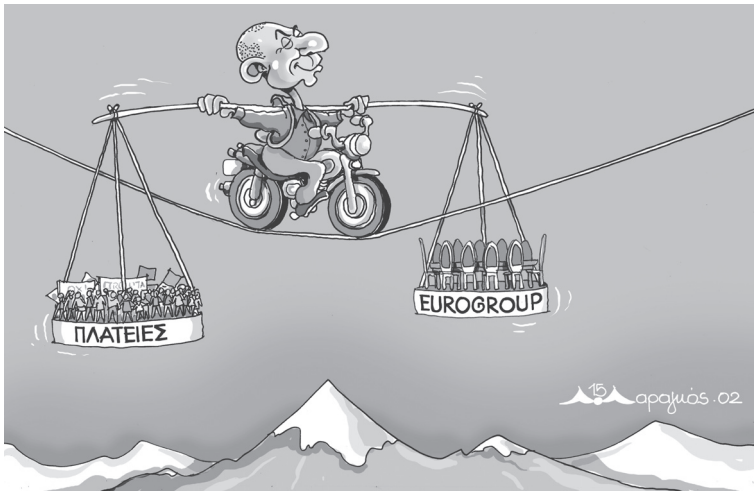
We gingen terug naar tientallen plaatsen waar we de afgelopen jaren gefilmd hadden en radio hadden gemaakt. We zochten de mensen op die we eerder voor onze reportages ontmoetten om te horen hoe het hun verging. Eva schreef het boek, deels in Griekenland, deels in Nederland. Conny bleef vanuit haar post in Athene het dagelijkse nieuws verslaan. Samen deden we de research.

Een van de mensen die wij de afgelopen jaren in het *NOS Journaal* portretteerden, is de bekende Griekse cartoonist Panos Maragos. Panos Maragos tekent al vijfendertig jaar lang dagelijks een politieke spotprent voor de voorpagina van het dagblad *Ethnos*.

We interviewden hem in juni 2012, een dag nadat de conservatieve partij Nieuwe Democratie aan de macht kwam. De nieuwe premier Samaras had zijn kiezers beloofd om Griekenland in de eurozone te houden en volledig mee te werken met Europa. Die ochtend maakte Maragos een cartoon van een man die zijn hoofd boven een stembus in een strop steekt.

We hebben Maragos gevraagd om uit zijn archief van de afgelopen jaren acht cartoons te kiezen waarin hij indertijd zijn commentaar gaf op de verschillende thema's in ons boek. Een enkele tekening heeft hij iets aangepast omwille van de duidelijkheid voor de Nederlandse lezer. De cartoons van Maragos typeren de wanhoop en humor van het Griekse volk.

De bijzondere verhalen van de gewone Grieken in dit boek geven een indringend beeld van de gebeurtenissen van de afgelopen jaren en de impact op het dagelijks leven in Griekenland voor nu en de toekomst. De economische crisis blijkt met de nieuwe aanpak van Alexis Tsipras allerminst overwonnen. Met de komst van honderdduizenden vluchtelingen naar de Griekse eilanden, wordt de positie van Griekenland in Europa zelfs verder op de proef gesteld.

Varoufakis balanceert tussen de Eurogroep en de demonstrerende Griekse bevolking.

Grexit-bluffpoker

Vertel in Griekenland dat je uit Nederland komt en er verschijnt een grote grijns op het gezicht van je gesprekspartner. ‘Aha! Daiselbloum?’ En dan volgt er meestal een meewarig hoofdschudden dat wij, Nederlanders, zo’n hardvochtige minister van Financiën hebben. Want zo zijn de Grieken; ze nemen jou als gewone burger niets kwalijk, maar de politici des te meer. Zeker in die eerste zeven maanden van 2015 toen de toekomst van Griekenland binnen de eurozone aan een zijden draadje hing. De zenuwslopende onderhandelingen met de Eurogroep, onder leiding van Dijsselbloem, dreigden voor Griekenland op een ramp uit te lopen. Grieken praten graag en gepassioneerd over politiek, maar in die maanden was de toon vaak ronduit agressief.

In juni 2015, toen het heel spannend werd, stonden we met een portier van een chic hotel in de lift, en ook hij begon een tirade over ‘jullie’ politici in Noord Europa. Voor live-gesprekken in het *Journal* kwamen we vaak in het hotel, vanwege het geweldige uitzicht vanaf het dakterras op het parlement. De portier kenden we alleen van gezicht; een keurige oudere heer in donkergroen uniform met gouden knopen, die altijd vriendelijk de deur voor gasten openhield. Maar toen hij met ons in de lift stond, viel hij even uit zijn rol. ‘Ze hebben geen respect voor ons,’ siste hij woedend. Hij bukte en wees naar achteren: ‘Ze kunnen mijn rug op.’

Hoe anders was de sfeer een paar maanden eerder, toen we

in Athene waren om reportages te maken rond de verkiezingen. Overall in de stad hingen de rode posters van Syriza, een partij die nog geen tien jaar eerder was ontstaan uit een bonte groep van linkse splinterpartijen en al maanden vooroplep in de peilingen.¹ Na vijf jaar van diepe crisis vestigden de Grieken hun hoop op de jonge leider van de Syriza-partij, Alexis Tsipras. Een man met schone handen en grootse plannen. Hij zou Griekenland uit de crisis leiden. Hij zou de rest van Europa overtuigen een streep te zetten door de torenhoge staatsschuld van Griekenland waarna het land weer voorspoed zou kennen. Hij gaf de Grieken hoop op een moment dat ze zich machteloos voelden, vernederd en onbegrepen.

Januari 2015

Het is 25 januari, de ochtend van de verkiezingen. Voor het *Journal* filmen we hoe Tsipras onder luid applaus het verkiezingslokaal wordt binnengehaald. Als een ware popster moet hij zich door een haag van zeker vijftig cameraploegen en honderden toeschouwers wurmen. Mannen kloppen hem op de schouders, een vrouw pakt spontaan zijn hand. Tsipras lacht en lijkt met volle teugen te genieten. Er hangt een sfeer van revolutie in de lucht. We spreken een Griek die speciaal met zijn zus uit Engeland is overgevlogen om te stemmen. ‘Het vliegtuig zat helemaal vol,’ vertelt hij. ‘Allemaal jongeren die in Engeland werken.’ Ook hun tante uit Canada is mee. Ze heeft haar vakantie een paar weken naar voren verschoven om ook haar stem aan Tsipras te geven.’

Griekenland kleurt op 25 januari 2015 rood. Ruim één op de drie Grieken stemt op Syriza. Alexis Tsipras zal de volgende dag een regering vormen met de rechts-nationalistische ANEL, de Onafhankelijke Grieken.

De avond van de verkiezingsuitslag staan we tussen een uit-

zinnige menigte voor de universiteit van Athene, in het centrum van de stad. Alexis Tsipras staat met gespreide armen op een podium: ‘Griekenland draait een bladzijde om in de geschiedenis. Vijf jaar van vernedering en pijn zijn voorbij.’ Dit is wat de Grieken van hem willen horen. Vanaf morgen zal alles anders worden. ‘Tsipras, Tsipras!’ schreeuwen ze. We zien alleen maar lachende gezichten om ons heen en kijken onze ogen uit, want hier wordt geschiedenis geschreven. Tientallen jaren heeft Griekenland alleen regeringen gehad met de sociaaldemocratische partij Pasok of de conservatieve partij Nieuwe Democratie. En nu, voor het eerst in het naoorlogse Griekenland, krijgt links het in dit land voor het zeggen. Syriza bestaat uit een bonte groep van vakbondsmensen, communisten, hoogleraren economie en beroeps politici uit de linkervleugel van de Pasok. Tsipras zegt het luid en duidelijk: ‘Wij accepteren geen orders meer uit het buitenland.’ Gejoel.

Helemaal vooraan, bij het podium, staat een groepje van zo’n twintig vrouwen uit volle borst mee te zingen met de strijdliederen die door de luidspekers schallen. Ze hebben rode schoonmaakhandschoenen aan en steken hun vuisten strijdvast in de lucht.

Despina Kostopoulou beleefde die avond als één grote roes. ‘We wisten wel dat Syriza zou winnen, maar toen het ook echt gebeurde gaf dat zo’n gelukzalig gevoel!’ Ze was met haar collega’s door de menigte naar voren geduwd tot vlak voor het podium. Tsipras had naar hen gelachen en daarop zijn rechtervuist hoog in de lucht gestoken. In zijn speech zei hij dat zijn overwinning niet mogelijk was geweest zonder de schoonmaaksters van het ministerie van Financiën. Despina vertelt het vol trots. ‘We hebben gefeest tot zes uur in de morgen. Toen zijn we met een paar mensen in ons tentje gaan slapen. Het was de eerste keer sinds het ontslag dat ik weer rustig kon slapen.’

De schoonmaaksters van het ministerie van Financiën protesteren dan al meer dan een jaar tegen hun ontslag. De 53-jarige Despina Kostopoulou is een van hen. Ze is klein van stuk, stevig gebouwd en draagt haar licht geblondeerde haar in een staart. Ze werd ontslagen in september 2013, samen met nog 600 andere vrouwen die de belastingkantoren en gebouwen van het ministerie schoonmaakten. Het was een van de vele bezuinigingsmaatregelen die de vorige Griekse regering, onder leiding van Antonis Samaras, moest doorvoeren in ruil voor de leningen uit Europa. Maar deze vrouwen pikten hun ontslag niet. ‘Toen wij op straat kwamen te staan was ik heel kwaad. Hoe kon ik op mijn leeftijd nog ergens anders werk vinden? Ik had nog nooit actie gevoerd, nooit in een microfoon gesproken.’ Despina heeft met een paar andere vrouwen een protestkampje opgezet, vlak naast het ministerie van Financiën. ‘s Nachts slapen ze met z’n tweeën of drieën om beurten in een paar tentjes. Overdag is het een komen en gaan van collega’s en sympathisanten.

Despina praat rap en stopt alleen om even aan haar rietje te zuigen voor een slok frappé, ijskoffie. ‘Elke dag waren we bang dat de mobiele eenheid ons weg zou halen, we zaten er dag en nacht. In weer en wind. Het was heel moeilijk.’ Voorbijgangers besteedden weinig aandacht aan hen, vertelt ze. Tot december 2013. ‘Het was 15 of 16 december, het regende. De Syriza-mensen zeiden tegen ons, verzamel zo veel mogelijk mensen bij het ministerie. En toen, om 12 uur, kwam Tsipras met een paar parlementsleden langs. “Meisjes,” zei hij, “als ik straks in de regering kom, zal ik alle onrechtvaardigheden rechtzetten. En het is onrechtvaardig dat jullie zijn ontslagen.”’

Door de verkiezingsoverwinning van Syriza is Despina ervan overtuigd dat die belofte snel zal worden nagekomen. De afgelopen maanden heeft ze met haar collega’s, de ‘meisjes’ met de rode schoonmaakhandschoenen, vaak campagne gevoerd voor Syriza. ‘Tsipras ziet ons als heldinnen, denk ik,’ zegt ze bijna verontschul-

digend. 'Als symbool voor een strijd. In elke speech heeft hij ons genoemd.' Zijn minister van Financiën, Varoufakis, kent ze alleen van tv. 'Hij is een goede econoom. En hij heeft een mooie lach en een strak lichaam. Een sexy man,' zegt ze lachend.

Februari 2015

Nog in de week van de verkiezingsuitslag reist Jeroen Dijsselbloem naar Athene. De Nederlandse minister is dan al twee jaar voorzitter van de Eurogroep, de verzameling ministers van Financiën van de eurozone. Als de Grieken geld nodig hebben van Europa, moeten ze dus bij hem zijn. Maar het is nog te vroeg om met elkaar te onderhandelen. Dijsselbloem wil eerst kennismaken, horen we van mensen om hem heen. Het is goed om snel wat wederzijds vertrouwen te kweken. Maar veel tijd voor beleefdheden is er ook weer niet, want de Griekse staat is nagenoeg blut.

Op vrijdagmiddag 30 januari is een zaaltje op de zesde verdieping van het Griekse ministerie van Financiën in Athene volgepakt met journalisten. Samen met zijn nieuwe collega Yanis Varoufakis stapt Jeroen Dijsselbloem naar binnen. De Nederlander zoals altijd strak in het pak. Varoufakis heeft zijn blauwe overhemd over de broek hangen, hij draagt een zwart jasje maar geen stropdas. Ze hebben net twee uur achter gesloten deuren met elkaar gesproken. De twee gaan aan de kop van de vergadertafel zitten, Dijsselbloem links, Varoufakis rechts. Achter hen staat een scherm met een gigantische foto van een fier wapperende Europese vlag. De beide ministers kijken zelfverzekerd de zaal in.

De persconferentie begint formeel. Dijsselbloem vertelt dat hij naar Athene is gekomen om te luisteren naar wat de Grieken willen en de wensen van de Europese partners op tafel te

leggen. Minister Varoufakis beheerst het Engels voortreffelijk, maar spreekt de Griekse en internationale pers toe in het Grieks. Dijsselbloem luistert met een diepe frons van concentratie naar de vertaling op zijn koptelefoon. Volstrekt ontspannen, alsof hij een college studenten toespreekt, legt Varoufakis dan ineens een bom onder de onderhandelingen: de nieuwe Griekse regering zal niet samenwerken met 'de trojka'. Er ontstaat meteen opwinding in de zaal, maar het duurt even tot de vertaling bij Dijsselbloem doorkomt. En zo is iedereen getuige van de verbijstering in de ogen van de Nederlandse minister als hij begrijpt wat zijn Griekse collega net heeft gezegd. De trojka, dat is het team experts van de Europese Commissie, de Europese Centrale Bank en het Internationaal Monetair Fonds. Dit team komt al vijf jaar regelmatig naar Griekenland om te controleren of de Grieken zich wel aan de afspraken houden. De drie instituties hebben Griekenland sinds 2010 een slordige 240 miljard euro geleend en plotseling zouden ze niet meer mogen controleren wat er met dat geld gebeurt? Dijsselbloem doet zijn koptelefoon af, staat op en het duurt nét even te lang voordat hij de uitgestoken hand van Varoufakis aanneemt. Terwijl Varoufakis hem nonchalant, met zijn andere hand losjes in de zak, een handdruk geeft, draait Dijsselbloem weg van de zaal en zegt iets in zijn oor. Het is voor de journalisten nét niet te verstaan. 'You just killed the trojka,' lijkt hij te zeggen. 'Wow,' antwoordt Varoufakis breed glimlachend. Dijsselbloem beent weg, duidelijk geïrriteerd. Het zal niet meer goed komen tussen de twee.

Varoufakis is er met gestrekt been ingegaan, en de Grieken vinden het prachtig. Na vijf jaar de les gelezen te zijn door Europa en het IMF (Internationaal Monetair Fonds) is er eindelijk iemand die het op durft te nemen tegen de Europese machthebbers. In de weken die volgen vliegt de kersverse minister Varoufakis naar Parijs, Londen, Frankfurt en Berlijn om zijn collega's in Europa ervan te doordringen dat er een nieuwe wind waait door Griekenland. Hij reist tweede klas, want deze linkse minister wil laten zien

dat hij namens het volk komt. Varoufakis wil een totaal andere aanpak van de crisis in zijn land: geen bezuinigingen meer, maar juist investeringen om de economie weer te laten groeien. Hij wil 'een adempauze' voor Griekenland. Hoe het dan met de bestaande miljardenschuld moet is van latere zorg.

Op Downing Street verschijnt Varoufakis in een zwarte spijkerbroek en een lange leren jas. De internationale pers schrijft vooral over hoe flamboyant en charismatisch deze nieuwe Griekse minister is. Maar meer coulance voor Griekenland krijgt hij niet in Parijs en Londen. Het bezoek aan de Europese Centrale Bank (ECB) in Frankfurt is ook al geen succes. Varoufakis heeft z'n hielen nog niet gelicht of de ECB besluit de geldstromen naar Griekse banken af te knijpen. Nu de Griekse regering niet langer bereid is om de eigen financiën op orde te krijgen, zijn Griekse staatsleningen waardeloos geworden, redeneert de ECB. Griekse banken mogen die staatsleningen daarom niet langer gebruiken als onderpand om geld te lenen. Vanaf nu mogen de banken alleen nog bij de ECB aankloppen als ze in nood zijn. Dat noodloket zal een paar maanden later heel belangrijk blijken.

Het bezoek van Varoufakis aan Berlijn wordt al helemaal een drama. Als de Duitse minister van Financiën Schäuble in de persconferentie na afloop zegt dat ze het maar op één punt eens zijn, '*we agreed to disagree*', antwoordt Varoufakis dat hij het zelfs daar niet mee eens is.

De nieuwe Griekse regering kiest voor de aanval. Premier Tsipras zegt in Athene dat de Duitsers eerst maar eens hun schuld van de Tweede Wereldoorlog moeten aflossen. Onderzoekers schatten de schade van de nazibezetting voor Griekenland tussen de 160 en 330 miljard euro. De Griekse minister van Justitie dreigt desnoods Duitse bezittingen in Griekenland te confisqueren. Premier Tsipras reist intussen naar Moskou voor een ontmoeting met de Russische president Poetin.

In Brussel vraagt men zich vertwijfeld af waar de Grieken heen willen. Zien ze iets over het hoofd? Is dit de briljante strategie van Varoufakis, die per slot van rekening niet alleen een bekende econoom is maar ook gespecialiseerd is in de wiskundige speltheorie? Dijsselbloem probeert af te tasten of de Grieken überhaupt nog wel willen samenwerken, maar de irritatie groeit over en weer. In de onderhandelingen komen de partijen geen millimeter dichterbij elkaar.

In Athene neemt de populariteit van premier Tsipras en Varoufakis alleen maar toe. Overal op straat worden ze staande gehouden door fans. Als we in een restaurant zitten te overleggen over onze volgende *Journal*-reportage, en de naam Varoufakis valt in ons gesprek, steekt een ouder Grieks echtpaar aan de tafel naast ons enthousiast de duimen omhoog. ‘Varoufakis, *fantastic!*’ roepen ze.

De schoonmaaksters zitten intussen nog altijd buiten het ministerie van Financiën in hun protestkampje. Sinds de overwinning van Syriza staat de oproerpolitie niet meer om de hoek om in te grijpen voor het geval ze naar binnen willen. Onder de vorige regering hebben de vrouwen een paar keer het ministerie bezet. Eén keer hebben ze zelfs de deur met kettingen afgesloten, zodat de vertegenwoordigers van de gehate trojka er niet meer uit konden. ‘Ze zaten uren vast,’ vertelt Despina. ‘Op een gegeven moment probeerden veiligheidsmensen hen via de kelder het gebouw uit te krijgen. Er stond een auto te wachten in de overdekte passage naast het ministerie. Toen we dat in de gaten kregen, renden we erheen en omsingelden de auto.’ In de auto zaten het hoofd van de trojka, de Deense IMF-econoom Poul Thomsen, en zijn chauffeur. Een aantal vrouwen ging om de auto staan en begon die heen en weer te schudden. Despina lacht als ze eraan terugdenkt. Ze legt haar handen om haar hoofd om te laten zien hoe Thomsen zichzelf probeerde te beschermen. ‘Hij was echt bang!’

De sfeer is nu volledig anders. De Syriza-ministers komen zelfs regelmatig bij hun protestkamp langs om koffie te drinken en koekjes te eten. ‘Het zijn onze mensen, moet je begrijpen. We liepen in demonstraties met hen mee, met Tsakalotos, Katrougalos. We spraken hen bij hun voornaam aan.’

Bij het ministerie kunnen de schoonmaaksters gewoon in en uit lopen wanneer ze maar willen. En toen ze laatst een gesprek aanvroegen met minister Varoufakis, mochten ze even later al met z'n zessen op zijn gang op hem wachten. ‘Toen hij aan kwam lopen deed hij een high five met ons,’ vertelt Despina. ‘Hij feliciteerde ons met onze strijd en vroeg wat hij voor ons kon doen.’ Ze spraken een halfuur met de minister en toen ze weer naar buiten liepen hadden ze echt het gevoel dat ze hun baan snel terug zouden krijgen. ‘Hij wilde niks beloven, maar zei wel dat hij echt zijn best zou doen. Toen we uitlegden dat we allemaal een parttime baan hadden gehad, zei hij dat hij er fulltime banen van zou maken.’

Op de Griekse televisie zegt Varoufakis inderdaad dat de schoonmaaksters weer aan het werk kunnen. Toch besluiten de schoonmaaksters hun protestkamp nog even vol te houden. Bijna dagelijks belt Despina met parlementsvoorzitster Zoë Konstantopoulou om te vragen of de wet die de nieuwe ambtenarenbanen moet regelen al door het parlement is. Zelf kan ze nog redelijk rondkomen, dankzij het pensioen van haar vriend. Haar twee dochters zijn al volwassen. Maar er zijn ook schoonmaaksters die het echt moeilijk hebben. ‘Vooral de alleenstaande vrouwen met kinderen.’ De schoonmaaksters helpen elkaar waar ze kunnen. ‘Toen we nog werk hadden, kenden we elkaar nauwelijks,’ zegt Despina. ‘Maar nu zijn we echte vriendinnen.’ Ze wijzen elkaar de weg naar de gaarkeukens in de stad en zamelen geld in voor vrouwen die hun elektriciteitsrekening niet kunnen betalen. Despina houdt de moed erin, maar de weken gaan voorbij en ze hebben nog steeds geen arbeidscontract.

De onderhandelingen met Brussel gaan intussen steeds stroever. Tsipras en Varoufakis zitten klem. Ze hebben niet alleen de schoonmaaksters, maar ook andere ambtenaren in de verkiezingsstrijd beloofd dat ze hun baan weer terug zouden krijgen, onder wie honderden journalisten van de vroegere staatsomroep ERT en schoolconciërges. Maar als ze die verkiezingsbeloftes inlossen zijn de rapen gaar, want Griekenland mag volgens de staande afspraken met de trojka geen wetten aannemen die geld kosten.

April 2015

Twee maanden later is de stemming in Athene volledig omgeslagen. Er is niets meer te merken van de hoop en de opgewonden sfeer die vlak na de verkiezingen in de lucht hingen. De deadline voor een akkoord met Europa komt angstig dichtbij. Op 30 april stopt het lopende Europese hulpprogramma voor Griekenland. Het land heeft eigenlijk nog recht op 7,2 miljard euro, geld dat al maanden wordt achtergehouden omdat Griekenland zich niet aan de afspraken houdt. Maar als de deadline voorbij is, krijgen ze dat geld niet meer.

Voor ons liggen schema's met alle data waarop Griekenland grote betalingen moet doen: eind april, over tien dagen, 2,6 miljard aan pensioenen, op 1 mei 200 miljoen voor het aflossen van leningen aan het IMF, op 12 mei nog eens 780 miljoen. En op 15 mei moet de Griekse staat 1,4 miljard aflossen aan bankleningen. Dat is niet mis. In juni en juli worden de bedragen van betalingen nog hoger, zien we. We lezen een ander zorgwekkend feitje: de Griekse banken tappen steeds meer geld bij het noodloket van de Europese Centrale Bank. Begin februari hadden ze al een kleine 60 miljard aan noodleningen opgenomen, half april gingen ze over de 75 miljard heen. De Griekse bevolking vertrouwt de boel kennelijk niet meer en trekt in een steeds hoger tempo haar bankrekeningen

leeg. De Griekse banken hebben nauwelijks nog cash. Griekenland staat met z'n rug tegen de muur.

Dimitrios Papadimoulis, Europarlementariër van Syriza, verzekert ons in een interview dat er binnen een week een oplossing komt. Europa zal moeten inbinden, puur uit eigenbelang. 'Anders zullen de kosten voor het Nederlandse volk en de Duitsers veel hoger zijn.' Niemand in Europa wil verantwoordelijk zijn voor een Grexit, is zijn inschatting. Het vertrek van Griekenland uit de eurozone zou volgens hem namelijk onherroepelijk ook het einde betekenen van de euro in de rest van Europa. En zo denkt Varoufakis er ook over. De dagen tikken weg, maar de minister van Financiën blijft vol zelfvertrouwen op en neer reizen naar Brussel voor weer nieuwe onderhandelingen.

De opiniepeilingen laten zien dat niet iedereen dit vertrouwen deelt. De Griekse bevolking is bang geworden, doodsbang. 70 procent van de Grieken denkt dat het land de euro zal moeten opgeven. Mensen vertellen ons spontaan dat ze hun geld van hun rekening gehaald hebben. De situatie is heel anders dan in het crisisjaar 2012, toen er ook veel spaargeld werd opgenomen maar niemand dat voor de camera wilde toegeven. Toen was er nog een soort nationale trots, dat je het land niet verder in de problemen mocht brengen door de banken leeg te halen. Die trots is nu weg. 'De situatie is moeilijk, echt moeilijk en onzeker. Er is geen licht aan het einde van de tunnel,' zegt een man die wij op straat interviewen. De eigenaresse van het kleine hotel waar wij al jaren komen klampt Eva wanhopig aan. Of wij weten hoe deze situatie in godsnaam afloopt? Wij zijn toch journalisten? Ze vertelt dat ze elke dag naar de kerk gaat om te bidden. 'De kerken zitten weer vol.' De economie is ingestort en de middenklasse gelooft er niet meer in.

Ook voor schoonmaakster Despina is het moeilijk om de moed erin te houden. Ze zit nog steeds met haar vriendinnen bij het

protestkampje. Bij Varoufakis zijn ze niet meer langs geweest. ‘Hij is druk, steeds aan het reizen.’ Er gaat wel veel tijd verloren, vindt ze.

Varoufakis is elke dag in het nieuws, maar in Brussel krijgt hij niks voor elkaar. Van iemand die bij de onderhandelingen aanwezig is horen wij dat Varoufakis tijdens de vergaderingen met zijn Europese collega-ministers van Financiën steeds opnieuw lange betogen houdt over de economie in Europa en wat er allemaal mis is in de andere eurolanden. ‘Varoufakis komt alleen naar de vergaderingen om college te geven,’ zegt onze bron. ‘Hij daagt de andere ministers uit en zei een keer dat hij de enige minister in de kamer was die in eigen land de gevestigde belangen durfde aan te pakken. Maar intussen doet hij niks.’ Varoufakis’ optreden is niet erg bevorderlijk voor de sfeer aan tafel. De verhouding met de voorzitter van de Eurogroep, Dijsselbloem, is ronduit slecht. Uit verschillende reconstructies en interviews zal later blijken dat het voor aanwezigen zelfs even leek dat de twee met elkaar op de vuist zouden gaan. Maar volgens beide heren zelf bleef het bij een harde, maar beschaafde confrontatie. ‘Hij werd heel boos en zei “leugenaar”,’ herinnert Dijsselbloem zich.² ‘Er was een moment van spanning tussen Jeroen en mij,’ is de lezing van Varoufakis. ‘Het duurde hooguit vijf seconden. Het was voorbij toen beide partijen zich terugtrokken.’³ Dat Griekenland en Europa nog met elkaar in gesprek zijn, is alleen dankzij de persoonlijke inmenging van premier Tsipras.

Tussen de onderhandelingen door geeft Varoufakis talloze interviews waarin hij steeds opnieuw uitlegt dat Griekenland in 2010 gewoon failliet had moeten gaan. Dan hadden de Europese banken hun miljardenleningen aan het land weliswaar nooit meer teruggezien, maar dan waren de Grieken in ieder geval niet in deze ‘humanitaire crisis’ beland. Varoufakis wil geen nieuwe leningen van Europa. Hij vindt dat Europa de oude leningen moet kwijtschelden, zodat de Grieken weer met een schone lei verder

kunnen, binnen de eurozone. 'Ik zal verdoemd zijn als ik akkoord ga met weer een hulppakket dat deze crisis alleen maar verlengt,' zegt hij in een interview in *The New York Times*.⁴

De Grieken geven de indruk dat ze tijd willen rekken, tot de financiële situatie in Griekenland zo nijpend wordt dat Europa niet anders kan dan met geld over de brug komen. Een Grieks vertrek uit de eurozone zal rampzaliger uitpakken voor Europa dan voor Griekenland, zegt Varoufakis steeds. Dijsselbloem blijft intussen maar herhalen dat de bal bij Griekenland ligt. Blufpoker op het hoogste niveau, maar de tijd tikt door. En de Griekse staatskas raakt leeg.

We bellen voor een afspraak met gouverneur Kostas Bakoyannis, in Lamía, een stad in het midden van Griekenland op 200 kilometer van Athene. Bakoyannis noemt zichzelf onafhankelijk, maar is een telg van de beroemde conservatieve politieke familie Mitsotakis. Zijn grootvader was premier en zijn moeder minister voor de conservatieve partij ND. Zijn vader, parlementsvoorzitter Pavlos Bakoyannis, werd in 1989 doodgeschoten door terroristen van de marxistische beweging 17 November. Kostas Bakoyannis was toen 11 jaar oud.

We willen Bakoyannis spreken omdat hij in een interview met een Griekse krant fel heeft uitgehaald naar Syriza. Hij is woedend op de nieuwe regering, zegt hij alvast aan de telefoon. De regering voert zware druk uit op gemeenten en provincies om geld dat ze niet direct nodig hebben naar Athene te sturen. De provincie Attica, waar Athene onder valt, heeft al 80 miljoen overgemaakt aan de Griekse Centrale Bank. Maar ja, Attica heeft een gouverneur van Syriza, Rena Dourou. 'Ik zal niet betalen,' zegt Bakoyannis ferm. Hij vertelt dat hij de volgende ochtend de rijksambtenaar verwacht die over de Europese subsidies gaat. Bakoyannis is bang dat de regering ook de subsidies uit Europa voor landbouw, wegen en scholen zal confisqueren.